

## ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ (ΠΑΡΕΛΘΟΝ, ΠΑΡΟΝ, ΜΕΛΛΟΝ)

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΤΙΚΟΥ Κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΕΡΙΚΑ

*Θεοφιλέστατε, Κύριε Ἀντιπρόεδρε τῆς Κυβερνήσεως, Κύριε Πρόεδρε τῆς Βουλῆς, Κύριε Πρόεδρε τῆς Ἀκαδημίας, Κυρίες καὶ Κύριοι,*

*Διακατέχομαι ἀπὸ συγκλονιστικὴν συγκίνησιν παρορχόμενος ἐπὶ τὸ ἱερὸν βῆμα τοῦ ἀνωτάτου πνευματικοῦ ἰδρύματος τῆς χώρας μας. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι τὸ ἐλάμπρυναν ἀπὸ πεντηκονταετίας οἱ ἐν ἐπιστήμῃ καὶ τέχνῃ κορυφαῖοι πνευματικοὶ μας ἡγέται μετὰ τῆς ἀδιασειστού πίστεώς των εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ ἔθνικὸν ἰδεῶδες.*

*Καὶ ἀκλόνητος εἶναι ἡ ἀπόφασίς μου νὰ καταβάλω τὴν μεγίστην δυνατὴν προσπάθειαν πρὸς ἀνταπόκρισιν εἰς τὴν τιμὴν, τὴν ὁποῖαν μοῦ ἐπεφυλάξατε διὰ τῆς ἐκλογῆς μου ὡς τακτικοῦ μέλους, κύριοι ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ συνάδελφοι.*

*Κύριε Πρόεδρε,*

*Ἀπὸ καρδίας σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τοὺς τόσον φιλόφρονας λόγους σας. Εἶναι εὐρύτατα γνωστὸν πόσον ἀρμονικῶς συνδυάζονται εἰς τὸ πνεῦμα σας ἡ ὑψηλὴ ἐπιστημονικὴ στάθμη, τὸ ἀπέριπτον, ἡ συστηματικότης, ὁ αὐτοέλεγχος, ἡ ὑπευθυνότης, τὸ μέτρον καὶ ἡ δικαιοκρισία. Εὐλόγως συνεπῶς οἱ χαρακτηρισμοὶ σας ἔχουν ἰδιαίτερον κύρος.*

*Ὁ σεβαστός μου διδάσκαλος κ. Λοῦρος εἰς τὴν περὶ τοῦ ἔργου μου ἀναφορὰν του ἐξέφερεν εὐμενεῖς κρίσεις, αἱ ὁποῖαι ἀναμφισβητήτως δὲν ὑπῆρξαν ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τὸν συναισθηματικὸν παράγοντα ἀπὸ τὴν ἱερὰν σχέσιν διδασκάλου πρὸς μαθητὴν. Εἶχον τὴν τύχην νὰ ὑπάρξω ἐπὶ δωδεκαετίαν συνεργάτης του. Καὶ ὡς ἀκριβῆς γνώστης τῆς «καθόλου» προσωπικότητός του ἐπιθυμῶ νὰ ἐξάρω τὴν εὐρυτάτην του παιδείαν, ἰατρικὴν καὶ ἐξωϊατρικὴν, τὸν ἀπαράμιλλον δημιουργικὸν του δυναμισμὸν, τὴν θαυμαστὴν ἱατροκοινωνικὴν του δραῖσιν καὶ τὴν καλὴν του ἐν παντὶ προαίρεσιν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς τελευταίας ὑπῆρξε πολὺ ἐπιεικὴς εἰς τὴν προσφώνησίν του.*

*Εἶναι πολὺ δυσάρεστον δι' ἐμέ, ὅτι δὲν δύναμαι αὐτὴν τὴν ὥραν ν' ἀποτείνω εὐγνώμονας προσρήσεις πρὸς τὸν σεβαστὸν συνάδελφον, διδάσκαλον καθηγητὴν κ. Ἰωακείμογλου, προστάτην μου κατὰ καιρίαν πανεπιστημιακὴν φάσιν τῆς στα-*

διοδρομίας μου, και τους ἀειμνήστους, προσφάτως μεταστάντας εις Κύριον, συναδέλφους Κ. Χωρέμην, Β. Μαλάμον και Ι. Χαραμῆν. Ἡ πρόωρος ἀπόλειά των κατέλιπε τῷ ὄντι δυσαναπλήρωτον κενόν.

Πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐν τῷ Ἰδρύματι συναδέλφους ἀποτείνονται εὐγνωμόνως εὐχαριστίαι. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἢ ψῆφος τῆς Ὀλομελείας ἐκφράζει κατὰ τινα τρόπον τὴν κρίσιν τῆς κοινωρίας· και αὐτὸ ἴσως τὴν καθιστᾷ ἐξ ἴσου βαρύνουσαν πρὸς τὴν τῶν εἰδικῶν.

Εὐχαριστίαι ἔτι ὀφείλονται ὡσαύτως πρὸς τὴν Πολιτείαν διὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς.

Και ἀπὸ νοῦ και καρδίας ἀναβλύζουσι συναισθήματα εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς γεννήτορας και τὴν ἀείμνηστον σύζυγόν μου, ὡς και πρὸς ὄλους τοὺς κατὰ καιροὺς διδασκάλους και συνεργάτας μου.

Ὡς θέμα τοῦ ἐναρκτηρίου λόγου μου ἐπέλεξα τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐσωτερικὴ Παθολογία», μὲ τὴν γνώμην, ὅτι τὸ περιεχόμενον του ὑπὸ γενικὴν μὲν ἔσποιν εὐαρμοστεῖ εἰς τὴν ὥραν και τὸ ἀκροατήριον, ὑπὸ εἰδικὴν δὲ εἰς τὸν ὀμιλητὴν. Εἶναι, ὡς ἀντιλαμβάνεσθε, ἀπέραντον εἰς βάθος και πλάτος· και πρὸς διευκόλυνσιν τῆς διαπραγματευσέως του θέλω καθορίσει τὸν σκελετὸν και τὰ ὅρια, εἰς τὰ ὀποῖα θὰ ἄρκεσθῶ.

Ὅπως διὰ τὰ προβλήματα τοῦ πνεύματος και τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ἃ ὑπεστήριξαν οἱ κ. κ. Κανελλόπουλος και Θεοδωρακόπουλος ἀντιστοιχῶς, ἢ κατανόησίν των ἐπικουρεῖται ἀπὸ θεώρησίν των κατὰ τοὺς τρεῖς χρόνους τοῦ Ἀδγουστίνου, τὴν *memoriam, contuitum* και *expectationem*, οὕτω και διὰ τὰ εἰδικὰ ἐπιστημονικὰ θέματα, γεννήματα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἶναι εὐλογον, ὅτι ἀναφορὰ εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοὺς χρόνους ἐξασφαλίζει στερεὰν βάσιν θεωρήσεως τῆς οὐσίας των. Κατὰ συνέπειαν αὐτοῦ τοῦ κανόνος θέλει γίνεαι λόγος κατὰ σειρὰν περὶ ἐσωτερικῆς παθολογίας κατὰ τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν και τὸ μέλλον.

Περαιτέρω ἢ ἐσωτερικὴ παθολογία, ὡς ὀσημέραι ἀπέβη, ἔπανσε νὰ εἶναι ἢ ἀπὸ δαισθησεως και ἐμπειρίας διαγνωστικὴ και θεραπευτικὴ τῶν νόσων διὰ συντηρητικῶν μέσων. Πρὸς ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν τῶν ἀμεταθέτων στόχων της κατέστη σὺν τῷ χρόνῳ ἐπάναγκες νὰ καταφύγη εἰς παντοίους κλάδους τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Ἐλαβε πολὸν φῶς παρ' αὐτῶν· και ἀνταπέδωσεν οὐχὶ σπανίως τὸ ἰδικόν της πρὸς ἐκείνους. Ἡ ὕλη της κατέστη πολυειδής, ἀτέρμων. Ἀναφορὰ μας πρὸς αὐτὰς τὰς ἐπεκτάσεις θέλει ὑπάρξει μόνον ἐν συναρτήσῃ πρὸς τὰ θεμελιώδη παράμετρα της· τὸ διαγιγνώσκειν και θεραπεύειν.

## ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Ἡ χρονικὴ φάσις τοῦ παρελθόντος καλύπτει μίαν μακροαίωνα περίοδον, ἀπὸ ὑπάρξεως ἀνθρώπου μέχρι τοῦ 1750 μ. Χ. περίπου, ὅτε καλπαστικὴ ἤρχισεν ἡ ἀνέλιξις τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν.

Ἄμα τῇ παρουσίᾳ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν πλανήτην μας, τὸ ἔνστικτόν του τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἐδλόγως κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν Ἱατρικὴν. Καὶ κατὰ τὸν Ἱπποκράτη: «Νῦν δ' αὐτὴ ἡ ἀνάγκη ἱατρικὴν ἐποίησε, ζητηθῆναί τε καὶ εὐρεθῆναι ἀνθρώποισιν».

Ἡ Χειρουργικὴ, ἡ Θεραπευτικὴ, ἡ Μαιευτικὴ καὶ ἡ Ὑγιεινὴ, λόγῳ ἀντιστοιχῶν ἐμφανῶν καθημερινῶν ἀναγκῶν τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου, ἀνεπτύχθησαν ἴσως προσιμώτερον τῶν ὑπολοίπων Ἱατρικῶν κλάδων. Κατὰ τὰ δεδομένα ὅμως ἐνὸς προσφάτως ἀναπτυσθέντος κλάδου, τῆς Παλαιοπαθολογίας, ἣτις μελετᾷ τὰς ἀσθενείας τοῦ ἀπωτάτου παρελθόντος εἰς ἀπολιθώματα τῇ χρῆσει ἠλεκτρονικοῦ μικροσκοπίου καὶ μοντέρων ἀκτινολογικῶν καὶ ραδιοϊσοτοπικῶν μεθόδων, ἡ Ἐσωτερικὴ Παθολογία εἶχε λόγον νὰ δώσῃ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ αὐτὴ τὸ παρόν της πολὺν προσίμως. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ διαπίστωσις ὑπάρξεως μικροβίων, ἐπομένως δὲ καὶ νόσων παθολογικῶν, ὡς καὶ ὀστέων μὲ ἀλλοιώσεις προσιδιαζούσας εἰς ὀστεοαρθρίτιδα, ἐπὶ ζώων, ἥδη κατὰ τὸν παλαιοζωικὸν αἰῶνα, 100 ἕως καὶ 500 ἑκατομμύρια ἔτη πρὸ τῶν ἡμερῶν μας. Πειστικώτεροι μαρτυραὶ περὶ παθολογικῶν νόσων γνωστῶν εἰς τοὺς ἱατροὺς προσφέρονται κατὰ τὰς μεταγενεστέρας ἐποχάς, τὴν μεσολιθικὴν καὶ νεολιθικὴν.

Κατὰ τὴν ἱστορικὴν περίοδον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ δὴ ἐν τῷ πλαίσιῳ τῆς Ἱατρικῆς κατὰ τὴν προἰπποκρατικὴν της φάσιν, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 4000 π. Χ., ὅτε ἡ ἀνακάλυψις τῶν μετάλλων καὶ τῆς γραφῆς, μέχρι τοῦ πέμπτου π. Χ. αἰῶνος, ὅτε ἤκμασεν ὁ Ἱπποκράτης, πολλαὶ καὶ ποικίλαι μαρτυραὶ καθιστοῦν δῆλην τὴν αὐτόνομον ὑπαρξιν τῆς Ἐσωτερικῆς Παθολογίας εἰς ἀπάσας τὰς τότε γνωστὰς χώρας τοῦ κόσμου. Οἱ Μεσοποτάμιοι (Σουμέριοι, Ἀσσύριοι, Βαβυλώνιοι) μὲ τὴν σφηροειδῆ γραφὴν των εἰς πλίνθους, οἱ Αἰγύπτιοι μὲ τὴν ἱερογλυφικὴν, τοὺς παπύρους καὶ τὰς μομίας των, οἱ Ἰσραηλίται μὲ τὴν Πεντάτευχον τοῦ Μωυσέως, οἱ Κινέζοι μὲ τὸ περὶ «ὕλης Ἱατρικῆς» καὶ οἱ Ἕλληνες μὲ τὴν ποικίλην ἱστορικὴν των παρουσίαν κατὰ τὴν Μινωικὴν, Μυκηναϊκὴν, Ὀμηρικὴν, μυθολογικὴν καὶ προἰπποκρατικὴν φάσιν, ἅπαντες, μὲ ἀλληλεπιδράσεις μεταξύ των, ὡς αὐταὶ καθωρίζοντο ἀπὸ τὰς τότε γεωγραφικὰς, τεχνικὰς, κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς συνθήκας τῆς ἀνθρωπότητος, διεμόρφωσαν τὴν Ἐσωτερικὴν Παθολογίαν τῆς ἐποχῆς των, ἡ ὁποία δύναται συνοπτικῶς νὰ σκιαγραφηθῆ ὡς κάτωθι :

Κύριος τομέυς της ἦτο ἡ Θεραπευτική, ἐξυπηρετούμένη δι' ὄλον ἐν πληθονομένων, κυρίως φυτικῶν φαρμάκων. Ἡ Αἴγυπτος, ἡ Κίνα καὶ αἱ Ἰνδία ἐπρωτοπόρησαν.

Ἰκανοποιητικῶς ἐπίσης εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἡ Ὑγιεινή, ἰδίᾳ ὅπου συνέτρεχον συνθῆκαι εὐκόλου μεταδόσεως λοιμωδῶν νόσων. Ἡ Αἴγυπτος, τὸ Ἰσραήλ καὶ ἡ Ἑλλάς προίμως ἐμερίμνησαν διὰ τὴν πρόληψιν.

Ἄνατομικόν, φυσιολογικόν καὶ παθολογοανατομικόν ὑπόβαθρον δὲν ὑπῆρχε. Κατὰ συνέπειαν οὔτε παθογονικὸν οὔτε παθολογοφυσιολογικόν. Στοιχειώδεις τινὲς ἀνατομικαὶ καὶ παθολογοανατομικαὶ γνώσεις κατέστησαν ἐφικταὶ εἰς τοὺς Αἴγυπτίους διὰ τῶν ἀπειραρίθμων ταριχεύσεών των.

Ἡ διαγνωστικὴ παρέμενε νηπιακὴ, διότι ἡ ἐμπειρία τῶν ὀλίγων δὲν μετεφέρετο εἰ μὴ κατ' ἐξαιρέσειν εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ τοὺς νεωτέρους. Οἱ Κινέζοι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἔσχον πρῶτοι τὰς στοιχειώδεις γνώσεις τῆς κλινικῆς ἐξετάσεως τοῦ ἀσθενοῦς.

Κατὰ τὰ ἄνωτέρω εἶναι εὐνόητον, ὅτι τὸ πᾶν ἐβασίζετο εἰς μίαν πενιχρὰν ἐμπειρίαν καὶ πᾶσα προσδοκία ἐκ τῆς παρεμβάσεως τῶν ἱατρῶν ἦτο ἐκ τῶν πραγμάτων ἀδικαιολόγητος.

Οἱ ἄνθρωποι, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κυριαρχοῦντος ἱατρικοῦ σκότους, ἀπέδιδον τὰς νόσους εἰς ὑπερφυσικοὺς παράγοντας, δαίμονας καὶ κακὰ πνεύματα καὶ ἀπέθετον τὰς ἐλπίδας των εἰς φορεῖς ὑπερφυσικῶν δυνάμεων, ὡς οἱ μάγοι, οἱ θεοποιούμενοι ἥρωες, οἱ Θεοί. Οἱ Ἕλληνας, εἰδικώτερον, ἐζήτησαν τὴν ἀρωγὴν τῶν Θεῶν τῆς Ὑγείας εἰς τὰ πολλὰ των—ὑπερτριάκωσια ;— Ἀσκληπιεία, εἰς τὰ ὅποια διὰ τῶν γνωστῶν συνεδριῶν τῆς ἐγκοιμῆσεως ἀπελάμβανον τὰ ἀγαθὰ τῆς ὑποβολῆς.

Ἡ ὕλη τῆς Ἐσωτερικῆς Παθολογίας, λόγῳ τῆς σμικρότητός της, δὲν ἐδικαιολογεῖ κατὰ τμησιν εἰς ἐπὶ μέρους εἰδικότητας. Ἐν τοσοῦτῳ ἡ ἀνάγκη προσοκλήσεως τεχνικῶν θεραπευτικῶν δεξιοτήτων ἤγαγεν εἰς ἀνάπτυξιν πρωτογόνων εἰδικῶν κλάδων ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων καὶ Αἰγυπτίων ἀρχικῶς καὶ τῶν Ἑλλήνων βραδύτερον. Ὁ Ἡρόδοτος σχετικῶς μᾶς πληροφορεῖ: «Μιᾶς νόσου ἕκαστος ἱατρὸς ἐστὶ καὶ οὐ πλειόνων. Πάντα δι' ἱατρῶν ἔστι πλέα. Οἱ μὲν γὰρ ὀφθαλμῶν ἱατροὶ καταστᾶσιν, οἱ δὲ κεφαλῆς, οἱ δὲ ὀδόντων, οἱ δὲ τῶν ἀφανέων νόσων». Ὁμοία μαρτυρία προσφέρεται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ποδαλειρίου, πρώτου Παθολόγου κατὰ τὸν Τρωικὸν πόλεμον.

Ἡ ἐκ τῶν ὑστέρων ἐκτίμησις τῆς προῖποκρατικῆς ἐσωτερικῆς Παθολογίας, μὲ τὴν μαγικὴν, θεοκρατικὴν, κατ' οὐσίαν ἐμπειρικὴν καὶ μὲ ἴχνη ἐπιστημονικῆς γνώσεως δομὴν της, καταλείπει ἐν δίδαγμα αἰώνιον εἰς πάντα μεταγενέστερον ἱατρὸν. Τὸ ὅτι ἐπὶ χιλιετηρίδας ἀσθενεῖς κατέφευγον πρὸς ἱατροὺς, ὑπέκοντες εἰς τὸ

αἴσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως· καὶ ἐνῶ ἐν τοῖς πράγμασιν οὐδεμίαν σχεδὸν καθ' ἕλην ἐλάμβανον βοήθειαν, διετέλουν ὑπὸ αἴσθημα εὐγνωμοσύνης πρὸς αὐτούς, λόγῳ τῆς θερμῆς συναισθηματικῆς συμπαραστάσεως, τὴν ὁποίαν τοὺς ἐξησφάλιζον καὶ εἰς ἄλφα ἢ βῆτα βαθμὸν ἀπεκόμιζον θεραπευτικὴν ὠφέλειαν. Καὶ οἱ ἱατροὶ ἐξ ἄλλου ἦσαν καὶ αὐτοὶ ἱκανοποιημένοι, διότι προσέφερον τὴν βοήθειάν των εἰς τοὺς ἀσθενεῖς. Εἶναι ἐπιτρεπτὸν νὰ ἀγνοηθῇ ποτὲ ἐν τῇ Ἱατρικῇ πράξει αὐτὴ ἢ ψυχολογικῶς ἰδιάζουσα διαπροσωπικὴ σχέσις ἱατροῦ καὶ ἀσθενοῦς ;

Ἡ ἐπομένη φάσις τῆς ἀρχαίας περιόδου καταναγάζεται ἀπὸ τὸ ἀνέσπερον λαμπρὸν φῶς τῆς μεγαλυτέρας ἱατρικῆς μεγαλοφυΐας, τοῦ μεγίστου παθολόγου διὰ μέσου τῶν αἰώνων, τοῦ Κόφου Ἱπποκράτους. Καὶ καλύπτει τὴν ἀπὸ 5ου π. Χ. αἰῶνος μέχρι 18ου μ. Χ. αἰῶνος χρονικὴν περίοδον.

Ὁ Ἱπποκράτης ἐμελέτησεν ἐνδελεχῶς τὴν πρὸ αὐτοῦ προφορικὴν καὶ γραπτὴν ἐμπειρίαν, προσέθεσε τὴν πλουσίαν ἰδικήν του καὶ διεμόρφωσε τοὺς θεμελίους λίθους τῆς Παθολογίας. Ἴδου αὐτοί :

Ἡ νόσος δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ὀργῆς τῶν Θεῶν. «Μηκέτι τὸ θεῖον αἴτιον εἶναι, ἀλλὰ τι ἀνθρώπινον. Οὐκ ἔστιν ἄρα ὁ Θεὸς αἴτιος οὐδενός, οὐδ' οἱ καθαρμοὶ ὠφελέουσιν».

Τὴν οὐσίαν τῶν νοσηρῶν ἐπεξεργασιῶν δέον νὰ ἀναζητήσῃ τις διὰ τῆς μηχανιστικῆς τὴν φύσιν, κλασσικῆς διὰ τῶν αἰώνων καταστάσεως, θεωρίας του τῶν χυμῶν. Τὸ νοσηρὸν κατ' αὐτὴν ἔγκειται εἰς δυσκρασίαν, διαταραχὴν τοῦτέστιν τῆς εὐκρασίας, ἣν συνιστᾷ ἢ ἰσόρροπος σχέσις τῶν τεσσάρων χυμῶν τοῦ συστήματος (αἷμα, φλέγμα, κίτρινη καὶ μέλαινα χολή), ἀντιστοιχούντων εἰς τὰ ἰσάριθμα στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας (ἄηρ, ὕδωρ, πῦρ, γῆ).

Ἡ Κληρονομικότης καὶ τὸ περιβάλλον εἶναι σπουδαῖοι αἰτιολογικοὶ παράγοντες.

Ἡ φύσις ἀποτελεῖ ἄριστον ἱατρὸν τῶν νόσων.

Ἐπιτακτικὴ εἶναι διὰ τὴν διάγνωσιν ἢ ἀνάγκη λεπτομεροῦς ἐξετάσεως τοῦ ἀσθενοῦς.

Μὲ βάσιν τὴν ἀπαράμιλλον παρατηρικότητά του καὶ τὴν κατὰ τὰ ἀνωτέρω πίστιν του εἰς τὴν κλασσικὴν σημειολογίαν ἐπέτυχεν ἀντικειμενικὴν περιγραφὴν πολλῶν νόσων. Καὶ ἐτόνισε τοῦτο, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε πρέπει νὰ παραβλέπη ὁ ἱατρός εἰς τὴν πρᾶξιν του : «Ἐρχόμενος πρὸς τὸν ἄρρωστον ἐπανερωτᾶν χρὴ, ἃ πάσχει καὶ ἐξ ὅτου καὶ ποσταῖος καὶ τὴν κοιλίην, εἰ διαχωρᾷ, καὶ δῖαιταν, ἣν διαιτᾷται. Ἄ καὶ ἰδεῖν καὶ θίγειν καὶ ἀκοῦσαι ἔστιν ἃ καὶ τῇ ὄψει καὶ τῇ ῥινὶ καὶ τῇ γλώσσῃ καὶ τῇ γνώμῃ ἔστιν αἰσθῆσθαι. Ἄ, οἷς γιγνώσκομεν ἅπασιν ἔστι γινῶναι».

Κατὰ Ἱπποκράτην ἡ νόσος δέον νὰ ἀντιμετωπίζεται ἐν τῷ συνόλω τοῦ ἄσθενοῦς καὶ οὐχὶ ὡς τοπικὴ, εἰδική, ἀπὸ τοῦ φυσιολογικοῦ παρεκκλίσις. Τὰ φάρμακα νὰ χορηγῶνται μετὰ φειδοῦς. Καὶ νὰ μὴ παρορᾶται ἡ πρόγνωσις. Εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ὁ ἰατρός πρέπει νὰ σκέπτεται καὶ νὰ δοῦ μετ' ἀτέγκτου ὑπευθυνότητος καὶ ἀγνῆς ἠθικῆς προαιρέσεως, ἐπιδιώκων τὸ ἄριστον δυνατὸν διὰ τὸν ἄσθενῆ του.

Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ ἀποδεχθῆ τις, ὅτι εἰς ἅπαντας τοὺς τομεῖς τῆς Παθολογίας, μὲ ἐξαιρέσιν τὸν Παθογονικὸν καὶ Παθολογοφυσιολογικόν, οἵτινες, λόγῳ ἐλλείψεως γνωσιολογικῆς καὶ μεθοδολογικῆς ὑποδομῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν του, ἦσαν ἀπροσέγγιστοι, κατέθεσεν ἀσάλευτα θεμέλια διὰ κλινικὴν ἐπιστημονικὴν ἐποικιδόμησιν.

Μεταῖπποκρατικῶς, ἡ μακρὰ δισχιλιετῆς περίοδος τῆς ἀρχαίας Ἱατρικῆς δὲν ὑπῆρξε γόνιμος καὶ ἐξελικτικὴ, διὰ τὴν ἐν γένει Ἱατρικὴν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν Παθολογίαν, μὲ ἐξαιρέσιν τοὺς τρεῖς τελευταίους αἰῶνας της.

Ἀπὸ τοῦ 400 π. Χ. μέχρι 1500 μ. Χ. τὰ μεγαλύτερα ἱατρικὰ κέντρα ἐλειτούργησαν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, Ρώμην, Ἐφεσον, Ἰσραήλ, Ἀραβίαν καὶ Περσίαν. Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ συμβολή, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, ὑπῆρξεν ἀξιόλογος.

Ὡς διάδοχος μορφῆ τοῦ Ἱπποκράτους, ὑπὲρ πάντα ἄλλον, ἠκτινοβόλησεν ὁ Γαληνὸς (131 μ. Χ. - 201 μ. Χ.), ἡ μεγαλυτέρα κατὰ τινὰς ἱατρικὴ φυσιγνωμία τῶν αἰώνων. Ὡς συγγραφεύς, ἀναμφισβητήτως δικαιούται αὐτῆς τῆς ἀναγνωρίσεως· ἀλλὰ καὶ ὡς ἐρευνητῆς καὶ ὡς διδάσκαλος καὶ ὡς ἰατρός πράξεως ὑπῆρξεν ἐξαιρετικὸς. Κινούμενος μετὰξὺ Περγάμου, Ρώμης καὶ Ἀλεξανδρείας, παρέσχε σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὴν Φυσιολογίαν, Φυσιοπαθολογίαν καὶ Κλινικὴν καὶ ἐφώτιζε μὲ τὰ πάμπολλα καὶ πολυειδῆ συγγράμματά του ἐπὶ αἰῶνας τοὺς ἱατρούς. Ἡ βασικὴ του τοποθέτησις διὰ τὴν φύσιν τῶν νόσων δὲν ἐδιαφοροποιήθη ἀπὸ τὴν τοῦ Ἱπποκράτους.

Τὰ ἔτη τοῦ Μεσαίωνα χαρακτηρίζει ἡ στειρότης, ἂν μὴ ὁ σκοταδισμὸς ὑπὸ ἔποψιν οὐσιαστικῶν βιολογικῶν ἐπιτεύξεων. Ἐπραγματοποιήθη ἐν τοσοῦτῳ τότε ἡ συγκέντρωσις πολλοῦ συγγραφικοῦ ὕλικου. Καί, ὅπερ σπουδαιότερον, καθιερώθη ὡς πρώτης σημασίας καταλύτης ἐν τῷ Ἱατρικῷ ἔργῳ ἡ ἀπὸ Χριστοῦ ἀγάπη. Ἡ σημασία αὐτοῦ τοῦ παράγοντος κατὰ τὸν ὀμιλοῦντα εἶναι ὑπερ-πρωταρχική.

Ἐν γενικωτέρῳ ἐκτιμῆσει, ἡ μέχρι τοῦ 1500 μ. Χ. μεταῖπποκρατικὴ περίοδος ὑπῆρξε στοιχειωδῶς ἐξελικτικὴ. Περιεγράφησαν κατ' αὐτὴν ὀλίγα νέα νόσοι. Ἐργινεν ἀξιόλογος ἐρασιδικὴ συγγραφικὴ ἐργασία. Προσεκτῆθησαν διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῶν νεκροτομῶν ἀνατομικαὶ παθολογοανατομικαὶ γνώσεις, μὴ ἐπηρεάσασαι

ὅμως πρακτικῶς τὴν Παθολογίαν. Ἐσημειώθησαν καὶ μικραὶ θεραπευτικαὶ πρόοδοι. Ἡ Ἱατρικὴ ὅμως παρέμεινεν ἀμιγῶς ἐμπειρική, μὲ τυφλὴν ἀποδοχὴν τῆς Ἱπποκρατικῆς Ἱατρικῆς βιολογικῆς φιλοσοφίας, χωρὶς ἀποσαφήνισιν βασικῶν βιολογικῶν παραμέτρων καὶ κατὰ συνέχειαν παθογονικῶν καὶ παθολογοφυσιολογικῶν μηχανισμῶν, τῶν παραγόντων τοῦτέστιν, οἵτινες ἀναβιβάζουν τὴν στάθμην τῆς Παθολογίας.

Ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τοῦ 1500 μέχρι τοῦ 1750 μ. Χ. ἐν τῇ ζωογόνῳ ἀτμοσφαίρᾳ τῶν πρὸ καὶ κυρίως μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἐτῶν ἐσημειώθησαν ἀξιοσημείωτοι ἐπιτεύξεις εἰς τὰ τότε μεγάλα Ἱατρικὰ Πανεπιστήμια καὶ κέντρα τῆς Δύσεως, εἰς Montpellier, Παρισίους, Σαλέρνον, Πάδουαν, Βολώνιαν, Πίζαν, Γοτίγγην, Χαϊδελβέργην, Leyden, Γλασκώβην, Οὐφάλαν κτλ. Αὗται πρωτογενῶς ἀφεώρων εἰς τοὺς βασικοὺς κλάδους, κατὰ συνέχειαν ὅμως καὶ εἰς τὴν Ἐσωτερικὴν Παθολογίαν. Εἰς τοὺς πρώτους μεγαλύτεροι πρωτοπόροι ὑπῆρξαν ὁ Vesalius, ὁ Harvey, ὁ Sylvius, ὁ Malpighi, ὁ Morgagni. Εἰς τὴν κλινικὴν Ἱατρικὴν ὁ Sydenham, ὁ Boerhaare, ὁ von Schwieten, ὁ Auenbrugger.

Ἀπὸ τὰς βασικὰς βιολογικὰς ἐπιτεύξεις μεγαλύτερας σημασίας διὰ τὴν Παθολογίαν ὑπῆρξαν αἱ τῆς Παθολογοανατομίας. Δι' αὐτῶν κατέστη δυνατὸς ποιὸς τις ἐγγύτερον προσανατολισμὸς διὰ τὸ ὑπόστρωμα τῶν διαφόρων νόσων, τοῦτέστιν τὸ πάσχον ὄργανον. Κωδικοποιήσεις ὅμως τοῦ παθολογοανατομικοῦ ὕλικου δὲν ἔγινε.

Ἐπὶ κλινικοῦ πεδίου ἡ ἀναγνώρισις τῶν τότε μεγάλων Ἱατροκοινωνικῶν νόσων, φυματίωσης καὶ συφιλίδος, ἡ πρόσκτησις πληροφοριῶν τινων αἰτιολογικῶν καὶ διαγνωστικῶν καὶ ἡ τὸ πρῶτον περιγραφὴ ἀρκετῶν νόσων ὑπῆρξαν μὴ εὐκαταφρόνητα βήματα προόδου.

Ἡ φάσις αὕτη, σφαιρικῶς ἐκτιμωμένη, δέον νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐμπειρικοεπιστημονική, μὲ ὑπερίσχυσιν τοῦ ἐμπειρικοῦ σκέλους· ὡς μία γέφυρα ἀπὸ τῆς ἐμπειρικῆς πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν Ἱατρικὴν.

Ἡ νέα περίοδος τῆς Ἐσωτερικῆς Παθολογίας ἀνέτειλε περὶ τὸ 1750 μ. Χ., ὅταν ἡ Φυσικὴ καὶ πρὸ παντὸς ἡ Χημεία ἀνεπτύχθησαν εἰς γνησίας θετικὰς ἐπιστήμας καὶ εἰδικώτερον ἀνεκαλύφθησαν τὸ φωτονικὸν μικροσκόπιον καὶ ὁ ἠλεκτρισμός. Αἱ θυγατέρες αὗται τῶν Μαθηματικῶν ἐπιστήμαι, αἵτινες κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ Θεοδωρακόπουλον εἶναι μία, ἡ Φυσική, καθορίζουν ἔκτοτε θεμελιωδῶς τὰ κατὰ πάντα Ἱατρικὸν κλάδον (;) ὑπὸ πᾶσαν σχεδὸν ἔποψιν, γιγνομένου ἀποδεκτοῦ τοῦ ἀφορισμοῦ τοῦ φυσιολόγου Baylis, ὅτι: «δὲν εἶναι ἐπιστημονικὸν ὅ,τι δὲν δύναται νὰ σταθμισθῇ καὶ ἐκφρασθῇ δι' ἀριθμῶν».

Ἐπὶ τὸ ὅλον ἐν καὶ λαμπρότερον φῶς τῶν, ἐπῆλθον ποικίλαι ριζικαὶ μεταβολαὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδία πενήκοντα ἔτη εἰς τὴν Βιολογίαν καὶ εἰδικώτερον εἰς τὴν Ἐσωτερικὴν Παθολογίαν. Ἴδου ἤδη περὶ αὐτῶν :

1. Ἐπενοήθη πλῆθος ἐρευνητικῶν μεθόδων καὶ ὀργάνων, ὅλον ἐν καὶ μᾶλλον εὐαισθητῶν, εἰδικῶν, ἀκριβῶν καὶ εὐχρήστων. Ὡς σπουδαιότεραι ἀναφέρονται : αἱ ἀκτῖνες *Röntgen*, τὸ ἠλεκτρονικὸν μικροσκόπιον, οἱ ἠλεκτρονικοὶ ὑπολογισταί, ἡ ραδιοϊσοτοπικὴ σήμανσις, ἡ ὑπερφυγοκέντρησις, ἡ χρωματογραφία, αἱ τεχνικαὶ ἀνοσοφθορισμοῦ, αἱ ραδιοανοσολογικαὶ μέθοδοι, ἡ κυτταροδιαγνωστικὴ τοῦ Παπανικολάου, ἡ καλλιέργεια ἰστῶν, ἡ ἀξονικὴ τομογραφία, ἡ ἀγγειογραφία, ἡ ἠχογραφία κ. ἄ.

2. Οἱ μορφολογικοὶ κλάδοι προσεκτίσαντο νέον ὀρίζοντα, πέραν τῶν ἰστῶν, εἰς τὰ κύτταρα ἀρχικῶς, τὰ ὑποκυτταρικά μορφώματα ἐν συνεχείᾳ. Καὶ τῇ βοήθειᾳ τῆς μοριακῆς βιολογίας κατέστη ἐφικτὴ ἡ κατανόησις τῆς χημικῆς δομῆς στοιχειωδεδεσμάτων ἐνδοκυτταρικῶν μορφωμάτων, πρωτοπλασματικῶν καὶ πυρηνικῶν μὲ ἐπικεφαλῆς τοὺς γόνους, πρώτης βιολογικῆς σημασίας παράγοντας. Σωρεῖα νοσολογικῶν ὄντοτήτων οὕτως ἐφωτίσθη ἀπλῆτως ὡς πρὸς τὴν κληρονομικὴν παράμετρον καὶ τὴν αἰτιοπαθογένεσιν.

3. Εἰς τὸ πλαίσιον τῆς Παθολογικῆς Ἀνατομίας ὡς λογικὰ συμπληρώματα ἀνεπτύχθησαν ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος ὑπὸ τῶν *Bichat*, *Hunter* καὶ *Traube* καὶ *Sylvius* ἀντιστοίχως οἱ κλάδοι τῆς Παθολογικῆς Ἱστολογίας καὶ Πειραματικῆς καὶ Χημικῆς Παθολογίας. Καὶ ἐν συνεχείᾳ διεμορφώθη ὁ κλάδος τῆς Εἰδικῆς Παθολογοανατομίας. Οὗτος ἐχρησίμευσεν ἐφεξῆς εἰς τοὺς Παθολόγους διὰ τὴν ἀρτίωσιν τῶν νοσολογικῶν τῶν ἐπινοήσεων καὶ περιγραφῶν καὶ ἐν ταῦτῳ ἐπέβαλεν ὡς κανόνα τὴν κλινικοπαθολογοανατομικὴν συνεργασίαν ἐπὶ νοσηλευτικοῦ, ἐκπαιδευτικοῦ καὶ ἐρευνητικοῦ ἐπιπέδου.

Ὡς καρπὸς τῶν ὡς ἄνω ἐξελίξεων προέκυψε κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ θεωρία τῶν κυττάρων διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν βιολογικῶν φαινομένων.

Αὕτη ἐθεμελιώθη ὑπὸ τοῦ *R. Virchow*, πατρὸς τῆς Παθολογοανατομίας, εἰς ἀντικατάστασιν τῆς θεωρίας τῶν χυμῶν τοῦ Ἱπποκράτους, ὡς καὶ ἄλλων ἡσσονος κύρους προεκφρασθεισῶν ἀντιλήψεων, ὡς ἡ τοῦ *Boiwn*, ἡ τῆς ζωτικότητος τοῦ αἵματος, ἡ τῆς φλεγμονῆς τῶν φλεβῶν, ἡ τοῦ βλαστώματος κ.τ.λ. Συνωδὰ ταῦτη τὸ ἀνθρώπινον σῶμα εἶναι μία ὀργανωμένη κυτταρικὴ πολιτεία· ἓνα κοινωνικὸν σύστημα συνεχοῦς ἐξελίξεως, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκάστη μικροσκοπικὴ μονὰς ἔχει τὸ μέρος της. Ἐπάρχει μία συνέχεια κυτταρικῆς ζωῆς. *Omnis cellula e cellula* κατὰ *Virchow* καὶ *omnis nucleus e nucleo* κατὰ *Walther Flemming*. Ἡ θεωρία τοῦ



*Virchow* ἐποδηγέτησεν, ἀφ' ἧς προϋτάθη, τὴν Ἰατρικὴν σκέψιν, ἐπ' οὐδενὶ ὅμως λόγῳ κατέρριψε τὴν Ἱπποκρατικὴν τῶν χυμῶν, ὡς θὰ ὑποστηριχθῆ ἀκολούθως.

4. Ἀπὸ τὸν ἀνεξάντλητον κορμὸν τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν ἐβλάστησαν καὶ οἱ στενωῶς συνδεόμενοι μὲ τὴν ἐσωτερικὴν Παθολογίαν κλάδοι τῆς Βακτηριολογίας, Ἀνοσολογίας καὶ Πειραματικῆς καὶ Χημικῆς Παθολογίας.

Ἡ Βακτηριολογία, μὲ θεμελιωτὰς τοὺς *Pasteur* καὶ *Koch*, διεσαφήτισε τὴν αἰτιολογίαν μεγάλου ἀριθμοῦ νόσων. Καὶ διὰ τῶν δεδομένων της περὶ τοξινῶν καὶ ἀντιτοξινῶν τὰ ἀπὸ τοῦ *Bozzacchi* καὶ *Jenner* θεωρητικῶς ἀσαφῆ δεδομένα περὶ μεταδόσεως τῶν νόσων καὶ προφυλάξεως ἀπέβησαν σπόροι διὰ τὴν βλάστησιν τῆς Ἀνοσολογίας, τοῦ κλάδου μὲ τὴν ἀπροσμέτρητον σημασίαν εἰς τὴν Ἐσωτερικὴν Παθολογίαν τῆς σήμερον.

Ἡ Πειραματικὴ καὶ Χημικὴ Παθολογία ἐτέρωθεν, ὡς παράλληλοι κλάδοι τῆς συγχρόνου πειραματικῆς καὶ χημικῆς φυσιολογίας, ἀνεπτύχθησαν καλπαστικῶς πέραν τῶν ὁρίων τῆς πειραματικῆς φάσεως, ὡς τὰ εἶχε καθιερώσει ὁ μεγαλύτερος φυσιολόγος τῶν αἰώνων *Cl. Bernard*. Ὁ *P. Ehrlich*, διὰ τῆς θεωρίας τῶν χρωστικῶν καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς μικροχημικῆς ἀναλύσεως, ἤσκησεν ἐπαναστατικὰς ἐπιδράσεις εἰς τὴν αἱματολογία, ἀνοσολογίαν καὶ χημειοθεραπείαν. Καὶ ὁ *Em. Fischer*, εἷς τῶν μεγάλων χημικῶν ὄλων τῶν ἐποχῶν, διὰ τῶν συμβολῶν του εἰς τὴν χημείαν τῶν ὕδατανθράκων καὶ πρὸ παντὸς τῶν πρωτεϊνῶν καὶ δὴ ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν, ἀνάλυσιν καὶ ἐπανασύνθεσιν των, κυριολεκτικῶς κατέθεσε τοὺς ἀκρογωνιαίους λίθους ἐν τῇ φυσιολογίᾳ τῆς ζωῆς καὶ φυσιοπαθολογίᾳ τῆς νόσου πέραν τῶν κατὰ τινὰ τρόπον πεπερασμένων μορφολογικῶν των στοιχείων. Ἡ ἐν προκειμένῳ συμβολὴ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ζέρβα ὑπῆρξε πρωτοπορειακὴ. Μὲ βάσιν ἐφεξῆς τὴν Χημείαν ἀνεκαλύφθη πληθὺς βιολογικῶν παραγόντων, ὡς αἱ βιταμῖναι, αἱ δρμόναι καὶ πλεῖσται ἄλλαι οὐσίαι, καὶ ἐμελετήθη ἡ ποικίλη βιολογικὴ των σημασία. Ἡ ἐμπειρικὴ παθολογία, ὡς τέκνον τῆς χημείας, μετεμορφώθη εἰς ἐπιστημονικὴν. Καὶ ἐπανῆλθεν ἰσχυροτέρα ἢ θεωρία τῶν χυμῶν τοῦ Ἱπποκράτους, ἵνα αὐτοδυνάμως ἢ ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν κυτταρικὴν τοῦ *Virchow* ἀποτελέσῃ βάσιν ἐρμηνείας τῶν βιολογικῶν φαινομένων.

Εἰς τὸ κλινικὸν πεδίου τῆς Ἐσωτερικῆς Παθολογίας, τοῦτέστιν τὸν πυρῆνα της, ποικίλαι εἶναι αἱ ἀνελικτικαὶ μεταβολαὶ τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς φάσεως.

α) Ἐπολλαπλασιάσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν νόσων καὶ τῶν ἐκδηλώσεών των καὶ ἐπεκράτησεν ἐν πολλοῖς ἡ καθόλου ἀντιμετώπισις των ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ συνδρόμου, ἔνεκα τοῦ γεγονότος ὅτι συχνάκις μία κλινικοεργαστηριακὴ εἰκὼν ὀφείλεται εἰς πολλὰ αἷτια. Βάσει τῶν νεωτέρων βιολογικῶν δεδομένων, ἡ ὕλη τῆς παθολογίας ἐταξινομήθη διαφόρως ἢ πρότερον, ἐπὶ ποικίλης βάσεως, οἷον αἰτιολογικῆς,

παθογενετικής, ανατομικοκλινικής, φυσιοπαθολογικής, κλινικής και θεραπευτικής ἀκόμη. Καὶ ἰδιαζόντως ἐστράφη ἢ προσοχὴ πρὸς τὸ παθογενετικὸν στοιχεῖον. Ἴδον οἱ μεγαλύτεροι κλινικοὶ τῶν δύο τελευταίων αἰώνων, οἱ πρωτεργάται τῶν κλινικῶν προόδων: *Laenec, Bright, Schönlein, Skoda, Kussmaul, Strümpel, Kraus, Klemberger, Mackenzie, Osler, Trousseau, Dieulafoy, Vaquez, Charcot, Brown, Se-guard, Paget.*

β) Ἡ διαγνωστικὴ ἐπλουτίσθη εἰς τὸν τομέα τῆς Κλινικῆς σημειολογίας. Καὶ κυριολεκτικῶς ἐπλημύρυσεν ἀπὸ πληθῶν ποικίλων ἐργαστηριακῶν μεθόδων. Οὕτω, ἡ Ἐσωτερικὴ Παθολογία, κλινικὴ κατὰ τὸ 1750, κατέστη σήμερον, ἐν τῷ συνόλω ἐκτιμωμένη, κλινικοεργαστηριακὴ καὶ δὴ καθ' ὑπερίσχυσιν ἐργαστηριακὴ.

γ) Ἡ θεραπευτικὴ ἔγινε πλουσία εἰς ἀριθμὸν καὶ ἰσχὺν ὄπλων. Τὰ χημειοθεραπευτικά, τὰ ψυχοφάρμακα, τὰ κορτικοειδῆ, αἱ αἱματοκαθάρσεις καὶ αἱ μεταμοσχεύσεις εἶναι τὰ πλέον σημαντικά, ἂν δὲν ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν τὰ μὲ σωτηρίαν προληπτικὴν δρᾶσιν ἐμβόλια.

Αἱ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς τεχνολογίας ἄνω ὑπομνηθεῖσαι ἀξιολογώτεραι προόδοι εἰς τὴν Ἐσωτερικὴν Παθολογίαν καὶ αἱ πολλαὶ παράλληλοι μεταβολαὶ εἰς τὴν Ἐπιστήμην, τὸ περιβάλλον, τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν κοινωνίαν ἔσχον κατὰ τὰς τόσον ἐξελικτικὰς, ἀσταθεῖς καὶ δραματικὰς κατὰ Κανελλόπουλον ἡμέρας μας καὶ ἄλλας ἐπιπτώσεις ἰατρικὰς καὶ παραϊατρικὰς, ἀξίας ὑπομνήσεως πρὸς διαμόρφωσιν ὀλοκληρωμένης ἀντιλήψεως περὶ τοῦ *status quo* τῆς Ἐσωτερικῆς Παθολογίας.

1. Ἡ οἰκολογικὴ ἰσορροπία τοῦ κόσμου ἤλλαξε ριζικῶς. Ἡδῆξήθη καλπαστικῶς ὁ πληθυσμὸς του καὶ ἰδίᾳ ὁ γεροντικός. Μεταξὺ 1901 καὶ 1966 ἐτετραπλασιάσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπερεξηκοντούτηδων. Τὸ ποσοστὸν των ἀνῆλθεν ἀπὸ 5% τῷ 1900 εἰς 12% τῷ 1970· καὶ τὸ προσδόκιμον ζωῆς ἀπὸ 47 εἰς 70 ἔτη. Εὐλόγως ἐπιπολάζουσι τῶρα αἱ πολλαπλῆς αἰτιολογίας καὶ μακρᾶς διαρκείας χρόνιαι νόσοι καὶ αἱ νόσοι τῶν γερόντων, καὶ μεταξὺ τούτων πρώτη ἡ ἀρτηριοσκλήρωσις, κατ' ἐξοχὴν ἐμπίπτουσαι εἰς τὸν χῶρον τῆς Ἐσωτερικῆς Παθολογίας. Ἡ μόλυνσις τοῦ περιβάλλοντος κατέστη πραγματικὸς ἐφιάλτης ἐν τῷ πλαισίῳ διαθέσεως τῶν πυρηνικῶν ἀποβλήτων, ἐξουδετερώσεως τῶν ὀργανοφωσφορικῶν, βαρέων μετάλλων καὶ παρασιτοκτόνων, ἐπικρατήσεως ἀνθεκτικῶν μικροβίων καὶ ἰῶν, διαβιώσεως μαζικῆς εἰς ἀστικά κέντρα, καταχρήσεων εἰς ἀλκοόλην, νικοτίνην, ναρκωτικὰ καὶ ἐν γένει φάρμακα καὶ ἀκόμη, ὅπερ ἴσως μᾶλλον ὑπολογίσιμον, μεταμορφώσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἤγαγεν εἰς πολλοὺς νέους ἐνδιαφέροντας βιολογικοὺς προβληματισμούς, ὡς σημαντικώτεροι τῶν ὀποίων δέον νὰ θεωρηθῶσιν ἡ καρκινογένεσις, ἡ τερατογένεσις καὶ ἡ μεταλλαξιγένεσις. Εἶναι εὐλόγον ὅτι ἡ Παθολογία ὑπέστη παραμόρφωσιν, ὅπως θὰ ἔλεγεν ὁ ἀείμνηστος Χωρήμες.

2. Ὁ ἐμπλουτισμὸς τῆς Ἱατρικῆς διὰ πολλῶν τεχνικῶν μεθόδων ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ὕλης τοῦ κλάδου καὶ τὴν κατάκτησιν παντοίων μορφολογικῶν, αἰτιολογικῶν, φρυσιοπαθολογικῶν, διαγνωστικῶν καὶ θεραπευτικῶν δεδομένων ἐκλόμισέ πως τὴν ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ, νόμῳ αἰτιότητος καὶ αὐστηρᾶς νομοτελείας, δυνατότητα θεωρήσεως τῶν παθολογικῶν φαινομένων· καὶ κατέστησεν ὠφέλιμον τὴν ἔννοιαν τῆς στατιστικῶς συλλληπτικῆς πιθανότητος. Εἰσεχώρησεν οὕτως καὶ εἰς τὴν Ἑσωτερικὴν Παθολογίαν ὡς παράγων, ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐδέν, ἡ Στατιστικὴ· καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁ ἠλεκτρονικὸς ὑπολογιστὴς.

Εἰδικῶς διὰ τοῦ τελευταίου ἀπὸ δωδεκαετίας ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς *medical intelligence* ἐπεξητήθη ἡ ὑποκατάστασις τῆς διαγνωστικῆς Ἱατρικῆς σκέψεως, συνισταμένης, ὡς γνωστὸν, ἀπὸ διαδοχὴν ἀναλυτικῶν καὶ συνθετικῶν νοητικῶν ἐπεξεργασιῶν, αἵτινες δὲν ὑπόκεινται εἰς μέτρησιν δι' ἀναλυτικῶν ὀργάνων. Ὁ διὰ συνδυασμοῦ μαθηματικοῦ λογισμοῦ, κυβερνητικῆς καὶ θεωρίας τῶν πληροφοριῶν φορμαλισμὸς τοῦ ἠλεκτρονικοῦ ὑπολογιστοῦ ἤγαγεν εἰς ἀρκετὰ σημαντικὰ ἐπιτεύγματα, ὡς ὁ καθορισμὸς συστήματος διὰ λήψιν Ἱατρικοῦ Ἱστορικοῦ, ἡ ἐκτίμησις τῶν ὀξεοβασικῶν διαταραχῶν, ἡ ἐπιλογή θεραπευτικῶν τινῶν μεθόδων, ἡ ἐπὶ ὀρθολογιστικῆς βάσεως θεραπεία διὰ δακτυλίτιδος κ.τ.λ., ὅταν συνέτρεξεν ἡ συνεργασία ἀθθεντικῆς κλινικῆς ομάδος ἐλέγχου. Κατ' οὐδένα ὅμως λόγον ἡ ἐμπειρία, ἡ κοινὴ αἴσθησις καὶ ἡ φαντασία τοῦ κλινικοῦ Ἱατροῦ ὑποκατεστάθησαν εἰς τὸ κύριον ἔργον του, τὴν σφαιρικὴν κατανόησιν τοῦτέστι τῶν προβλημάτων τῆς ὑγείας ἐκάστου ἀσθενοῦς.

Ἀκόμη ἡ θεραπευτικὴ, ἡ νοσηλεία καὶ τὸ κόστος τῆς καθόλου ἀντιμετωπίσεως τῶν ἀσθενῶν καιρῶς ἐπηρεάσθησαν λόγῳ τῆς δεσποτείας τῆς τεχνοκρατίας.

Ἠκούσαμεν προσφάτως ἀπὸ τὸν Ἀκαδημαϊκὸν κ. Τσατσᾶν τὰ ἐκ φαρμάκων θεραπευτικὰ ἐπιτεύγματα, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τοὺς προκύνφαντας προβλημатισμούς. Ἐν προκειμένῳ, ὡς κανὼν δέον νὰ ἰσχύῃ, ὅτι, ὅταν ὁ Παθολόγος εὐρίσκειται πρὸ δυσερμηνεύτων νοσολογικῶν προβλημάτων, ποτὲ δὲν θὰ πρέπει νὰ λησμονῆ ἐνδεχομένην ὑπευθυνότητα τοῦ παράγοντος («φάρμακα»). Ἰδιαζόντως βαρύνουσα εἶναι ἡ συμβολὴ τῆς πολυφαρμακίας εἰς τὴν ὑψηλὴν συχνότητα τῶν ἀλλεργικῶν νόσων.

Ἡ νοσηλεία τῶν ἀσθενῶν λαμβάνει χώραν πλέον κατὰ πολὺ μεγαλύτερον ἢ πρότερον ποσοστὸν εἰς νοσοκομεῖα, τῶν ὁποίων αἱ ἀνάγκαι δι' ἐπ'ἀνδρωσιν καὶ ἐξοπλισμὸν ἔχουν πολλαπλασιασθῆ. Ὑπάρχει ὀλονὲν καὶ μεγαλυτέρα χρεία εἰς παντοῖον προσωπικόν, ἰδίᾳ ἰατροτεχνικόν, καὶ εἰς μηχανήματα.

Αἱ δαπάναι τῆς ὑγείας ηὐξήθησαν καλπαστικῶς. Εἰς Ἡν. Πολιτείας κατὰ τὸ 1966 ἀνῆρχοντο εἰς 42,1 δισεκατομ. δολλάρια καὶ εἰς 5% τοῦ μεγάλου Ἑθνι-

κοῦ Εἰσοδήματος ἐτησίως. Καὶ τῷ 1970, ἀνυψώθησαν εἰς 118,4 δισεκ. δολλάρια καὶ 8,3% ἀντιστοίχως. Τὰ νοσοκομειακὰ εἰδικώτερον ἔξοδα αὐξάνουν κατὰ 2-3 φορὰς καὶ οἱ μισθοὶ τῶν ἰατρῶν κατὰ 50% ταχύτερον ἢ ὁ δείκτης τιμῶν τοῦ καταναλωτοῦ.

Περαιτέρω ριζικαὶ ὑπῆρξαν αἱ μεταβολαὶ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐκμάθησιν, ἄσκησιν καὶ ἔρευναν τῆς Ἑσωτερικῆς Παθολογίας.

Ἡ τεραστία αὐξήσις τῆς ὕλης τῆς ἐπέβαλε κατὰ τμησίν τῆς εἰς πλειάδα εἰδικοτήτων καὶ ὑποειδικοτήτων, διδασκομένων μεταπτυχιακῶς. Κατέστη οὕτως ἐφικτὴ ἐνδελεχεστέρα γνῶσις τῆς θεωρίας, πράξεως, τεχνικῶν καὶ ἐρευνητικῶν προβλημάτων ἐκάστου τομέως. Καὶ ἀπεκομίσθησαν ἀντίστοιχοι πρῶδοι. Δι' ἐπὶ μέρους ἰδία ἐρέυνας ὑψηλῆς στάθμης εἶναι ἀπαραίτητος ἡ εἰδικὴ θεωρητικὴ ὑποδομὴ καὶ μεθοδολογικὴ κατάρτισις τῶν εἰδικῶν. Δὲν ἔλειψαν ὅμως καὶ αἱ ἀνεπιθύμητοι ἐπιπτώσεις ἐκ τῶν εἰδικεύσεων.

Ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ Παθολογικοῦ ἀσθενοῦς σήμερον γίνεται κατ' ἀπρόσωπον τρόπον, παρὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς σημασίας τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος ἐπὶ πολλῶν νόσων, ὑπὸ ἔποψιν τόσον αἰτιολογικὴν καὶ φυσιοπαθολογικὴν, ὅσον καὶ θεραπευτικὴν. Οὕτω προσήκει εἰς φυσικοχημικὴν ἢ μηχανιστικὴν περὶ νόσου ἀντίληψιν, σκοποῦσαν εἰς τὸ ὄργανον ἢ τὸ ὄργανικὸν σύστημα τοῦ ἀσθενοῦς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὸν σύνολον ὄργανισμόν του καὶ παραβλέπουσαν τὸν ψυχικόν του κόσμον. Καὶ ὅμως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε, διὰ τῆς χημείας κατέστη δῆλον ὅτι ἢ τε ὑγεία καὶ ἢ νόσος εἶναι νοηταὶ μόνον ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ συνόλου ὄργανισμοῦ, λόγῳ διηνεκοῦς συλλειτουργίας τῶν ἀπείρων παραγόντων, τῶν χυμῶν του καὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἐξ ἴσου ἐπηρεαζομένου βιοχημικῶς. Καὶ ποικίλαι ὑπῆρξαν αἱ πληροφορίαι περὶ ἐπιδράσεως τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος ἐπὶ πολλῶν νόσων, ὡς τὸ ἔμφραγμα τοῦ μυοκαρδίου, χρόνιαι τινες ἀποφρακτικαὶ ἀναπνευστικαὶ συνδρομαί, παχυσαρκία, σεξουαλικά διαταραχαί, λειτουργικαὶ γαστρεντερικαὶ παθήσεις, ὑπέρτασις, νευρολογικαὶ τινες συνδρομαὶ κ.τ.λ. Ἴσως ἡ καθιέρωσις τῶν εἰδικοτήτων σχετίζεται πως μὲ τὴν μὴ ὀλοκληρωμένην ψυχοσωματικὴν προσέγγισιν τῶν ἀσθενῶν. Οὕτω δὲ ἢ ἄλλως δυσάρεστοι διαγνωστικῶς, θεραπευτικῶς καὶ οἰκονομικῶς ἀκόμη διὰ τὸν ἀσθενῆ καὶ τὴν κοινωρίαν εἶναι αἱ συνέπειαι τῆς ψυχρᾶς, ἀπρόσωπον, ἔστω καὶ ἀμέμπτου σωματοβιολογικῶς, Ἱατρικῆς. Ἡ πρωτοποριακὴ συνηγορία τοῦ ἀειμνήστου μεγάλου χειρουργοῦ, χριστιανοῦ διδασκάλου μας Μαρ. Γερουλάνου πρὸ 50 ἐτῶν περὶ τῆς σημασίας τοῦ ψυχοσωματικοῦ στοιχείου εἶναι ἀναμφισβήτητος.

Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν ἢ Ἑσωτ. Παθολογία, ὡς ἐν γένει ἢ Ἱατρικὴ, ἐκοινωνικοποιήθη. Ἐπηλήθυσεν ἐν προκειμένῳ ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Virchow, ὅτι

(ἢ Ἱατρικὴ εἶναι κοινωνικὴ ἐπιστήμη καὶ ἡ πολιτικὴ τίποτ' ἄλλο παρὰ Ἱατρικὴ ἐπὶ εὐρείας κλίμακος). Αἱ παντοῖαι ἀπαιτήσεις τῆς Ἱατρικῆς, ὡς ἐπιστήμης καὶ πράξεως ἀφ' ἑνός, καὶ αἱ ἀνάγκαι καὶ ἡ ψυχολογία τοῦ ἀσθενοῦς ἀφ' ἑτέρου, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀντιμετωπισθοῦν ἰκανοποιητικῶς χωρὶς τὴν συνδρομὴν καὶ ἐποπτεῖαν τῆς Πολιτείας. Ἡ ἀπρόσωπος, ἀσφαλιστικὴ Ἱατρικὴ ἀπετέλεσεν ἐπανάστασιν εἰς τὴν βιοϊατρικὴν αὐτὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν πράξιν της. Κατέστησεν ἀπαραίτητον τὴν δημιουργίαν πολυδαπάνων ὑπηρεσιῶν ὑγείας καὶ ἤγαγεν εἰς ποικίλα ἠθικὰ προβλήματα τῶν ἀσθενῶν, τῶν ἰατρῶν καὶ τῆς Πολιτείας, οὐχὶ δὲ σπανίως εἰς συγκρούσεις μεταξὺ των. Ἄς θεωρήσωμεν ὅλα αὐτὰ ὡς ἀρνητικὰς ἐπιπτώσεις τοῦ ὄλισμοῦ. Καὶ ἂς μὴ ἀμφιβάλλωμεν, ὅτι μόνον ὑπὸ μίαν ὀρθολογιστικὴν συννεργασίαν Πολιτείας, Ἱατρῶν καὶ ἀσθενῶν εἶναι πλέον νοητὴ μία Ἱατρικὴ ποιότητος. ἀλλὰ καὶ ὅτι αὐτοῦ τοῦ τύπου ἡ συννεργασία εἶναι ἀνέφικτος χωρὶς τὴν ἠθικοπνευματικὴν ἀνέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι ἡ ὥρα νὰ ἀτενίσωμεν πρὸς τὸ μέλλον τῆς Ἑσωτερικῆς Παθολογίας, μετὰ τοῦ δέοντος ὅμως δισταγμοῦ, διότι ἡ πρόβλεψις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Βιολογίας εἶναι παρακεκινδυνευμένη, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι θεμελιούται ἐπὶ τῆς ὑπαρχούσης γνώσεως, ἣτις δέον νὰ θεωρῆται ἐν τινι μέτρῳ ρευστή. Κατὰ τὸν Λοῦρον μάλιστα εἶναι οὐτοπία.

Τὸ πρόβλημα τῆς οἰκολογικῆς ἰσορροπίας κατὰ βάσιν θὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν Προληπτικὴν Ἱατρικὴν. Δι' αὐτῆς κυρίως, ἀποτευομένης εἰς τὴν ὑγείαν, καὶ οὐχὶ διὰ τῆς Κλινικῆς Ἱατρικῆς, σκοπούσης εἰς τὴν νόσον, ἐπετεύχθησαν τὰ γνωστὰ ἔδερ-γετικὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς θνησιμότητος καὶ τοῦ χρόνου ζωῆς καὶ δὴ καὶ χάρις εἰς τὰ μέτρα διατροφῆς, κατοικίας καὶ ὑγιεινῆς. Ἐν τοσοῦτῳ ὁ προβλεπόμενος ἐπιπολασμός τῶν χρονίων νόσων, φθορᾶς καὶ γήρατος, τῶν ψυχοπαθειῶν, τῶν γενετικῶς καθοριζομένων συγγενῶν παθήσεων, τῶν ἰογενῶν, ἀλλεργικῶν καὶ ἄλλων περιβαλλοντικογενῶν καὶ ἰατρογενῶν νόσων, θέλει ἐπιβάλλει προσανατολισμὸν τῆς Ἑσωτερικῆς Παθολογίας πρὸς αὐτάς. Τὸ μέλλον εἰδικῶς τῆς γηριατρικῆς προβλέπεται μεγάλο.

Ἡ διείσδυσις τῆς Τεχνολογίας εἰς τὴν Κλινικὴν Ἱατρικὴν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸ ἔρευνητικόν της πεδῖον θέλει ἀποβῆ ἔτι ἐντονωτέρα. Εἰς αὐτὴν ἄλλως ὀφείλεται ἡ ἐπαναστατικὴ ἀνέλιξις ὅλων τῶν βιολογικῶν ἐπιστημῶν. Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅμως ὅτι θὰ σημειωθῇ μεγαλυτέρα στροφή πρὸς τὴν ἐφηρμοσμένην ἔρευναν ἐν ὄψει τῶν σημειωθεισῶν ἀσυλλήπτων ἐπεκτάσεων καὶ δαπανῶν τῆς βασικῆς τοιαύτης. Τὸ οἶονεὶ ἀδιέξοδον ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἀδεσμεύτων ἐρευνητικῶν δραστηριοτήτων ὑποδηλοῖ σαφῶς ἡ περιοριστικὴ θέσις, ἣν ἔλαβεν ὡς πρὸς αὐτάς τὸ Ἀμερικανικὸν Κογκρέσσον τὸ 1971.

Ειδικώτερον ὡς πρὸς τὴν στατιστικὴν καὶ τοὺς ἠλεκτρονικοὺς ὑπολογιστὰς δέον νὰ θεωρηθῆ βέβαιον ὅτι θὰ καταστῶσι περισσότερον χρήσιμοι. Ἡ στατιστικὴ ἤδη ἔχει ἀποβῆ *conceptio sine qua non*. Διὰ τοὺς ἠλεκτρονικοὺς ὑπολογιστὰς εἰκάζεται ὅτι, διὰ τὰ τύχουν ἐκμεταλλεύσεως ὑπ' αὐτῶν τὰ παντοῖα κλινικοεργαστηριακὰ γνωστὰ σημερινὰ δεδομένα τῆς Ἑσωτερικῆς Παθολογίας, ἀνερχόμενα εἰς 2.000.000 περίπου, θέλει παρέλθει τοῦλάχιστον μία δεκαετία. Καὶ τότε τὸ δι' αὐτῶν ἐπιτευχθῆσόμενον πρότυπον (*model*) θέλει εἶναι μόνον βιοϊατρικόν, μὲ δυνατότητα ἐκτιμήσεως μόνον τῶν μοριακῶν βιολογικῶν σωματικῶν μεταβολῶν τῆς νόσου ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς *disease*. Δὲν θέλει συμπεριλάβει ἐν τοσούτῳ τὰς ψυχολογικάς, κοινωνικάς καὶ τὰς τῆς συμπεριφορᾶς διαστάσεις τῆς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς *illness*, αἵτινες θὰ παραμείνουν ἰδιοκτησία τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ κλινικοῦ Ἱατροῦ. Καὶ αὐτὰ, ἀνεξαρτήτως τῶν πρακτικῶν δυσκολιῶν δι' εὐρείαν καθ' ἡμέραν χρησιμοποίησίν του.

Χωρὶς ἀμφιβολίαν ἡ ἔλθ τῆς Παθολογίας θὰ ἀδξηθῆ τεραστίως εἰς τὸ μέλλον. Δι' ἐπινοήσεως περισσότερον λεπτῶν βιοχημικῶν μικρομεθόδων καὶ τεχνικῶν θὰ ἀποκαλυφθῶσι νέα περιβαλλοντικὰ αἷτια τῶν νόσων καὶ νέοι ἐνδογενεῖς ποικίλοι ἐνζυμικοί, ὁρμονικοί καὶ ἄλλου τύπου παράγοντες· θὰ διαλευκανθοῦν πληρέστερον, ἴσως πολὺ προσεχῶς, τὰ κατὰ τοὺς γόνους· θὰ φωτισθοῦν ποικίλοι παθογενετικοὶ καὶ παθολογοφυσιολογικοὶ μηχανισμοί, μὲ πρῶτον ἐξ αὐτῶν τὸν ἀνοσολογικόν. Καὶ δι' ὧν αὐτῶν, θὰ ταυτοποιηθοῦν πλεῖστα ὅσα κλινικοεργαστηριακὰ σύνδρομα, ἄγνωστα ἐπὶ τοῦ παρόντος, τὰ ὁποῖα θὰ ἀντιμετωπισθῶσι τιθεμένον ὡς κυρίου στόχου τοῦ παθογενετικοῦ, πέραν τοῦ αἰτιολογικοῦ. Ἡ ἀπερχομένη Ἑσωτερικὴ Παθολογία μὲ τὴν τριάδα «νόσος, αἷτιον, παθολογοανατομικὴ ἐκδήλωσις» θὰ παραχωρήσῃ τὴν θέσιν τῆς εἰς τὴν νέαν μὲ τὴν δυάδα «σύνδρομον» καὶ «αἰτιοπαθογένεσις».

Ἐν τῇ θεραπευτικῇ, κύριοι στόχοι διὰ τὸ μέλλον προβλέπονται, διὰ μὲν τὰ λοιμώδη νοσήματα, ὡς μέχρι σήμερον, ἡ ἀναγνώρισις καὶ ἄλλων παθογόνων μικροοργανισμῶν, πρὸ παντὸς ἰῶν, καὶ ἡ καταπολέμησις των διὰ νέων χημειοθεραπευτικῶν καὶ ἐμβολίων, διὰ δὲ τὰς χρονίας νόσους, ἡ ἀναγνώρισις τῶν περιβαλλοντικῶν καὶ ἐνδογενῶν παραγόντων, οἵτινες καθορίζουν τὴν αἰτιοπαθογένεσίν των, καὶ ἡ λήψις ἐνδεικνομένων μέτρων πρὸς ἄρσιν τῶν αἰτίων καὶ ἐξουδετέρωσιν τῶν παθογενετικῶν των μηχανισμῶν. Οὕτω, καὶ ἡ Θεραπευτικὴ θὰ καταστῆ, κυρίως, παθογενετικὴ. Ὁ καρκίνος καὶ γενικώτερον αἱ νεοπλασῖαι καὶ ἡ ἀρτηριοσκλήρωσις θὰ εἶναι τὰ πρώτης σημασίας νοσολογικὰ προβλήματα.

Εἰδικὴ μέριμνα θέλει ληφθῆ περαιτέρω πρὸς περιορισμὸν τῶν ἰατρογενῶν ἐκ φαρμάκων νόσων. Τὴν σύγχρονον συχνότητά των ἐμφαίνει τὸ δεδομένον ὅτι

μία ἀπὸ τὰς εἴκοσιν εἰσόδους εἰς Γενικὸν Νοσοκομεῖον δι' ὄξειαν συνδρομὴν ὀφείλεται εἰς φάρμακα. Ἄν ὁ ἰατρὸς σκεφθῆ ἰατρὸς σκεφθῆ πρὸς στιγμὴν ὡς χημικός, δὲν θὰ δυσκολευθῆ νὰ συλλάβῃ πόσαι μεταβολαὶ κατὰ θεωρίαν δικαιολογημένως προσδοκῶνται, ὅταν εἰς ἓν πολυσύνθετον χημικὸν σύστημα, οἷον ὁ ὄργανισμός, προστίθεται ἀκόμη μία οὐσία, ἓν προκειμένῳ ἓν φάρμακον. Ἄλλὰ καὶ αἱ ὅλον ἐν πληθυνόμεναι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη συγκεκριμένα ἐμπειρίαι σὺνδεμίαν ἀφήνουν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἀνάγκης στροφῆς πρὸς τὴν ὀλιγοφαρμακίαν καὶ τὴν συστηματικὴν παρακολούθησιν τῶν ἐκ φαρμάκων παρενεργειῶν διὰ συνεργασίας τῶν ἰατρῶν μὲ ἐιδικοὺς ὄργανισμοὺς ἐποπτεύοντας τὰ κατὰ τὰ φάρμακα. Ὁ παθολόγος, λόγῳ φύσεως τοῦ ἔργου του, θέλει ἔχει τὴν πρῶτην θέσιν ἐν τῇ ἀντιμεσώσει των.

Ἡ νοσοκομειακὴ Ἱατρικὴ προβλέπεται ὅτι προσεχῶς θὰ ὑποστῆ μεταβολάς, διὰ νὰ ἀνταποκριθῆ ὀρθολογιστικώτερον εἰς τὴν ἀποστολὴν τῆς. Αἱ εἰσαγωγαὶ εἰς τὰ νοσοκομεῖα θὰ καταστῆ δυνατὸν νὰ περιορισθῶσι σημαντικῶς, ἐπιφυλασσόμεναι δι' ἀσθενεῖς μὲ δυσχερῆ διαγνωστικὰ καὶ θεραπευτικὰ προβλήματα. Δι' αὐτοὺς ἀπαιτοῦνται γενικὰ νοσοκομεῖα μὲ ἐπ' ἀνδρῶσιν, ἐξοπλισμὸν καὶ λειτουργικότητα ὑψηλῆς στάθμης. Μεγάλον ποσοστὸν ἀσθενῶν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιμετωπισθῆ εἰς καλῶς ὀργανωμένα ἐξωτερικὰ ἰατρεῖα. Ἄλλη μεγάλη ὁμάς, ἐκ χρονίων καὶ ἀνιάτων ἀσθενῶν θὰ εὖρη στέγην εἰς σανατοριακοῦ τύπου νοσηλευτήρια ἥσσονος συγκροτήσεως, ὀλιγώτερον δαπανηρά.

Ἄσυμφωνία ἐπικρατεῖ διὰ τὴν κατὰ τὸ μέλλον θέσιν τῶν γενικῶν παθολόγων καὶ τῶν καθ' ἕκαστα ἐιδικῶν τῆς Παθολογίας. Ὁ πρῶτος, ἐποπτεύων τοῦ συνόλου τῶν προβλημάτων τοῦ κλάδου, κατατοπιζέται ἀσφαλέστερον ἐπὶ τοῦ ποῖον εἶναι τὸ σύνδρομον τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ποῖον τὸ ἔδαφός του καὶ εὐκολώτερον ἢ οἱ ἐιδικοί εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ εἰς τὴν διάγνωσιν καὶ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν φυσικὴν πορείαν τῆς νόσου. Κατὰ παράδοσιν καὶ ἔξιν ἐπικοινωνεῖ στενότερον μὲ τὸ βιοψυχοκοινωνικὸν πρότυπον ἢ ἄλλως τὸν στόχον τῆς Ἱατρικῆς τοῦ μέλλοντος. Θὰ εἶναι κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὁ ἰατρὸς, πρὸς τὸν ὅποιον θὰ πρωτοκαταφεύγῃ ὁ ἀσθενής, οἷον ἐὶς ὁ οἰκογενειακὸς ἰατρὸς, ὁ ὅποιος ἢ θὰ θεραπεύῃ ὁ ἴδιος τὸν ἀσθενῆ ἢ θὰ τὸν παραπέμπῃ εἰς ἐιδικόν. Θὰ παραμείνῃ ὁ ἐπαίων σύμβουλος ἐπὶ τῶν διαγνωστικῶς καὶ θεραπευτικῶς δυσχερῶν περιπτώσεων, ὁ ἀρμοδιώτερος διὰ τὴν πραγμάτων τοῦ προσυμπτωματικοῦ ἐλέγχου (check up) καὶ ὁ ἐκπαιδευτὴς παντὸς ἐιδικοῦ κατὰ τὴν φάσιν τῆς ἐιδικεύσεως, ἵνα προσφέρῃ εἰς αὐτὸν τὴν βασικὴν, κλινικὴν κατάρτισιν, τὴν ἀπαραίτητον εἰς πάντα ἰατρόν. Θὰ ἀποτελεῖ μέρος ἐρευνητικῶν ὁμάδων κατὰ τὴν κατάστροφωσιν τῶν προγραμμαμάτων των. Ἐξ ἄλλου, ὁ ἐιδικός παθολόγος, λόγῳ ἐιδικῆς θεωρητικῆς καὶ μεθοδολογικῆς γνώσεως, θὰ εἶναι

ἀναντικατάστατος διὰ τὴν ἐνδελεχεστέραν διευκρίνισιν ἀδρῶς ἤδη τοποθετηθέντων ὑπὸ τοῦ γενικοῦ παθολόγου νοσηλευτικῶν προβλημάτων. Καὶ θὰ παραμείνῃ ὁ ἐνδελεχῆς ἐρευνητὴς τῆς γραμμῆς τῶν πρόσω, διὰ τὰ μεταφέρῃ τὰς ἐκάστοτε βασικὰς καὶ βιολογικὰς νεωτέρας κατακτήσεις εἰς τὸ ἐρευνητικὸν πεδῖον τῆς Ἱατρικῆς, διὰ τούτων κυρίως καθισταμένης ἐφικτῆς πάσης ἀποφασιστικῆς προόδου τῆς. Αυτόματως προκύπτει ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅτι τὸ καθόλου ἔργον τῆς Ἑσωτερικῆς Παθολογίας εἶναι νοητὸν μόνον ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ομάδος ἐκ γενικοῦ Παθολόγου καὶ ἐιδι-κῶν. Αὕτη, ὅταν τὰ μέλη τῆς εἶναι φωτισμένα, θὰ ὑποκαθιστᾷ ἐν πράξει καὶ ἐρευνῆ τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ παρελθόντος, τὸν *maître*, ὁ ὁποῖος σπανιώτατα ἀπαντᾷται πλέον ἐν ὄψει τῆς ἤδη κεκτημένης ἀπεράντου ἐπιστημονικῆς ὕλης τοῦ κλάδου.

Αἱ ἄνω συντόμως ἐκθεθεῖσαι ἀπόψεις περὶ Ἑσωτερικῆς Παθολογίας τοῦ μέλλοντος θέλουσι συνυπάρξει μὲ σωρεῖαν ὑγειονομικοκοινωνικῶν μεταβολῶν, διὰ τὰς ὁποίας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ λόγος χωρὶς κίνδυνον ἀνεδαφικῆς τοποθετήσεως. Εἶναι ἐν τοσοῦτῳ ἐπιτροπετὸν νὰ προέλθῃ τις εἰς τινὰς προβλέψεις. Ὅτι ἡ ρύθμισις τῶν προβλημάτων θὰ ἀνήκῃ βασικῶς εἰς τὴν Πολιτείαν· ὅτι ἡ καθόλου ὑγειονομικὴ πολιτικὴ θὰ προγραμματίζεται, ὀργανοῦται καὶ ἐφαρμόζεται ἐπὶ πολυ-παραγοντικῆς βάσεως· θὰ εἶναι προσπελάσιμος μόνον ἀπὸ ἓνα πανίσχυρον, φωτι-σμένον, φορέα, τὸν ὁποῖον θὰ ἀπαρτίξῃ μία πλειὰς ἐπιστημῶν τεχνοκρατῶν, βιο-λόγων, κοινωνιολόγων, διοικητικῶν, ἱατρῶν καὶ φιλοσόφων. Ἡ συνεργασία τού-των, ἀπαραίτητος διὰ τὴν κορυφὴν τῆς πυραμίδος, θέλει εἶναι ἀναγκαία καὶ εἰς πολλὰς περιφερικοῦ τύπου ὑγειονομικὰς δραστηριότητας. Εἰς τὸν φορέα, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, συμπεριέλαβα καὶ τοὺς κοινωνιολόγους καὶ τοὺς φιλοσόφους. Χωρὶς τοὺς τελευταίους, ἀναλογίζεται τις ὅτι δὲν θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ποδηγέτησις τῶν κοινωνικῶν ἐξελίξεων, αἵτινες πιθανὸν κατὰ τὸ μέλλον νὰ ἀποβῶσιν ἀκόμη περισσότερον δραματικαὶ εἰς τὸν τομέα τῆς ὑγείας, λόγῳ τῆς εἰς τοὺς συμβαλλο-μένους, ἀσθενεῖς καὶ ἱατροὺς, κάμψεως τοῦ μεταφυσικοῦ στοχασμοῦ ἔναντι τοῦ ὕλιστικοῦ. Δὲν πρέπει ἐν τοσοῦτῳ νὰ ἀχθῶμεν εἰς ἀπαισιόδοξους προβλέψεις. Ὁ πανίσχυρος νόμος τῆς προσαρμογῆς θὰ ἰσχύῃ πάντοτε, διὰ τὰ ἐξασφαλίζεται τελι-κῶς βιολογικὴ καὶ κοινωνικὴ ἰσορροπία, παρὰ οἰανδήποτε διαταραχὴν.

Ἐν συμπεράσματι εἰς τὸν μετ' ὀλίγον φθίνοντα ἐναρκτήριον λόγον μου διεπραγματεύθην περὶ Ἑσωτερικῆς Παθολογίας, ὡς αὕτη ἐξειλήχθη μέχρι σήμερον· καὶ ἀπετόλμησα μερικὰς σκέψεις διὰ τὸ μέλλον τῆς.

Ἡ ἀναφορὰ εἰς τὸ παρελθὸν ἐγένετο μὲ τὴν πίστιν ὅτι ἡ συνειδητοποίησις του εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ σήμερον.



Ἡ θεοκρατική, μαγική Ἐσωτερικὴ Παθολογία τῶν προϊστορικῶν καὶ πρώτων ιστορικῶν χρόνων κατέλιπεν ὡς δίδαγμα τὴν μεγάλην σημασίαν τοῦ μεταφυσικοῦ στοιχείου ἐν τῷ Ἱατρικῷ ἔργῳ.

Ἡ μακρὰ ἐν συνεχείᾳ προϋπποκρατικὴ καὶ μεταϋπποκρατικὴ περίοδος τῆς Ἐσωτερικῆς Παθολογίας ἐθεμελίωσε τὴν ἀξίαν τῆς ἀπλῆς ἐμπειρίας. Καὶ ἀνύψωσεν, ὡσημέραι ἀνδρουμένης τῆς ἐπιστημονικῆς νοοτροπίας, τὴν ἠλεγμένην κλινικὴν ἐμπειρίαν εἰς θεμελιώδους σημασίας παράγοντα, ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἐν τῇ Ἱατρικῇ πράξει.

Διὰ τῆς διεξοδικωτέρας περιγραφῆς τῶν ἐξελίξεων κατὰ τὴν περίοδον τῆς συγχρόνου φάσεως κατέστησαν δῆλα, ὅτι: αὕτη ἀποτελεῖ βιολογικὸν κλάδον, ἐριδόμενον ἐπὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς χημείας. Ὅτι χάρις εἰς αὐτὰς ἐπετελέσθησαν ἀσύλληπτοι πρόοδοι κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας καὶ περισσότερον τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν μὲ εὐεργετικὰς θεραπευτικὰς καὶ προληπτικὰς ἐπιπτώσεις· ὅτι ἡ σημερινὴ Παθολογία εἶναι καὶ θὰ παραμείνῃ κατὰ βάσιν τεχνοκρατικὴ, μηχανιστικὴ, μὲ προσανατολισμὸν τοῦ περιεχομένου της εἰς τὸ «σύνδρομον» καὶ τὴν «παθογένεσιν» ἐπὶ μοριακῆς, βιολογικῆς βάσεως, ἰδίᾳ ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς γενετικῆς καὶ ἀνοσολογίας· ὅτι, λόγῳ αὐτοῦ τοῦ προσανατολισμοῦ της, θὰ πολλαπλασιασθοῦν αἱ νοσολογικαὶ ὀντότητες καὶ ἐκδηλώσεις των· καὶ δεσπόζουσιν σημασίαν θὰ ἔχουν αἱ χρόνιαι καὶ αἱ τῶν γερόντων νόσοι, ἡ καρκινογένεσις, ἡ τερατογένεσις, ἡ μεταλλαξιόγενεσις, αἱ ἰώσεις, αἱ ἐξ ἀνθεκτικῶν μικροβίων καὶ αἱ ἀλλεργικαὶ νόσοι. Ὅτι ἡ τεχνοκρατία οὐ μόνον ἐνῶ δὲν ἐμποδίζει, ἀλλὰ καὶ προωθεῖ εἰς ὅλον ἐν μεγαλυτέραν ἀνέλιξιν της ὡς ἐπιστήμης, τὴν ἐπηρεάζει ὁμως ἐν τοσοῦτῳ καὶ ἐν ταυτῷ συχνάκις κατ' ἐπιζήμιον τρόπον, ὡς πρᾶξιν εἴτε διὰ τῶν παντοίας φύσεως ἀνεπιθυμητῶν ἐπιπτώσεών της εἴτε διὰ τῆς παραγνωρίσεως, λόγῳ ὑλιστικῶς κηθείσεως νοοτροπίας, τοῦ μεγάλης σημασίας διὰ τὸν ἀσθενῆ ψυχικοῦ παράγοντος· ὅτι τὸ περιεχόμενον τῆς Ἐσωτερικῆς Παθολογίας τοῦ μέλλοντος ἐν τῇ πράξει θέλει εἶναι βιοψυχοκοινωνικόν· ὅτι ἡ ἀσκησίς της θὰ πρέπει νὰ βασιζέται ἐν νεοϋπποκρατικῷ πνεύματι εἰς ἀγαστὴν συνεργασίαν Πολιτείας, ἱατρῶν καὶ ἀσθε-νῶν· ὅτι ἡ κατὰμνησίς της εἰς εἰδικότητος, ἥτις ἐβοήθησε τὰ νοσηλευτικὰ ἔργα της καὶ προήγαγε τελεσφόρως τὴν ἔρευναν, πρόκειται νὰ συνεχισθῇ καὶ εἰς τὸ μέλλον· καὶ ὅτι ἡ θέσις τοῦ Παθολόγου ἐν τῇ κλινικῇ Ἱατρικῇ κατὰ τὴν ἀσκησιν, τὴν διδασχὴν, τὴν ἔρευναν καὶ τὴν ὀργάνωσίν της εἶναι καὶ θὰ παραμείνῃ πάντοτε δεσπόζουσα.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, εὐκαιρίας τυχοῦσης, ἐτόνισε τὴν ἀνάγκην ἐξασφαλίσεως ὑψηλῆς πνευματικῆς καὶ βιολογικῆς παιδείας δι' εὐδῶσιν τῆς Ἱα-

τρικῆς εἰς τὸ μέλλον. Κατὰ θεώρησιν τῆς Ἱατρικῆς ὡς ἐπιστήμης δὲν ἔχει νὰ προσθέσῃ τις τίποτα εἰς αὐτόν του τὸν ἀφορισμόν, κατ' ἐξοχὴν προσήκοντα εἰς τὸν Παθολόγον. Ἐν τῷ πλαισίῳ ὅμως τῆς ἐξασκήσεως τῆς θείας τοῦ Ἀσκληπιοῦ τέχνης ὁ ἀπερχόμενος τοῦ ἱεροῦ βήματος τῆς Ἀκαδημίας μας αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ τονίσῃ τὴν πίστιν του ἐπὶ τοῦ ὅτι ὁ καταλύτης τοῦ ἱατρικοῦ ἔργου ἦτο καὶ θὰ εἶναι ὁ ἀπὸ Ἱπποκράτους ἀνθρωπισμὸς καὶ ἡ ἀπὸ Χριστοῦ ἀγάπη.